

## บทที่ ๕

### สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี ๒) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๓) เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี การวิจัยครั้งนี้ เป็นวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยการใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระสงฆ์ในอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี จำนวน ๑๖๕ รูป เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองโดยมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .๙๑๕ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เพื่อหาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การทดสอบค่าเอฟ (F-test) โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามปลายเปิด ผู้วิจัยจะทำการจัดกลุ่มข้อมูลที่ได้รับจากแบบสอบถามตามสาระสำคัญของแบบสอบถามปลายเปิด จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติแจกแจงความถี่โดยผู้วิจัยได้ข้อมูลตามสาระสำคัญของประเด็นการสัมภาษณ์ ที่กำหนดไว้ (Data Grouping) จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ผลการวิจัยสามารถนำมาสรุป อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะดังนี้

## ๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย “การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี” สามารถสรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

### ๕.๑.๑ สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามโดยจำแนกตาม อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม ดังนี้

ผู้ตอบแบบสอบถามมีอายุระหว่าง ๒๐ – ๓๐ ปี มีจำนวน ๙๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๐.๐ มีพรรษาระหว่าง ๑ – ๕ มีจำนวน ๘๒ รูป คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๗ โดยมีระดับวุฒิการศึกษาต่ำกว่าระดับปริญญาตรีจำนวน ๑๑๑ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๗.๓ อีกทั้งไม่มีวุฒิการศึกษานักธรรม มีจำนวน ๕๙ รูป คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๘ และไม่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม มีจำนวน ๑๑๐ รูป คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๗

### ๕.๑.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ย ๓.๘๐๖ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน สามารถสรุปได้ดังนี้

#### ๑. ด้านการจัดกิจการและรักษาสถาสนสมบัติ

พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี ด้านการบำรุงรักษาวัดจัดกิจการและศาสนสมบัติ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ( $\bar{X}$  = ๓.๘๔๒) เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี อยู่ในระดับมากทุกประเด็น โดยประเด็นที่มีความความคิดเห็นสูงสุด คือ มีการจัดการควบคุมสิ่งปลูกสร้างภายในวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อยมีค่าเฉลี่ย ๔.๐๖๐

#### ๒. ด้านการบริหารและปกครอง

พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี ด้านการบริหารและการปกครอง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ( $\bar{X}$  = ๓.๗๙๐) เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี อยู่ในระดับมาก ๕ ข้อ และอยู่ในระดับปาน

กลาง ๑ ข้อโดยประเด็นที่มีความความคิดเห็นสูงสุด คือ มีการจัดระบบการบริหารกิจการภายในวัด และจัดให้มีบุคลากรรับผิดชอบตามความรู้และความสามารถ มีค่าเฉลี่ย ๔.๐๗๒

### ๓. ด้านการศึกษาอบรมและสั่งสอน

พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี ด้านการศึกษาอบรมและสั่งสอน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ( $\bar{X}$  = ๓.๘๑๓) เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า ทุกประเด็นมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยประเด็นที่มีความความคิดเห็นสูงสุด คือ มีการอบรมสั่งสอนพระภิกษุสามเณรให้รู้จักวิธีการเผยแผ่ธรรมโดยการจัดให้มีการเทศน์มีค่าเฉลี่ย ๔.๐๐๖

### ๔. ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล

พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ( $\bar{X}$  = ๓.๗๘๐) เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการ การวัดของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี อยู่ในระดับมาก ๕ ข้อ และอยู่ในระดับปานกลาง ๑ ข้อ โดยประเด็นที่มีความความคิดเห็นสูงสุด คือการให้คำแนะนำแก่พุทธบริษัทเมื่อปฏิบัติกิจกรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนามีค่าเฉลี่ย ๔.๒๓๐

## ๕.๑.๓ ผลการทดสอบสมมติฐานเปรียบเทียบการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ยจังหวัดกาญจนบุรีจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล

ผลการทดสอบสมมติฐานการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ อายุพรรษา วุฒิ การศึกษาสามัญ วุฒิกการศึกษาทางธรรม วุฒิกการศึกษาปริญญาธรรม

**สมมติฐานที่ ๑** พระสงฆ์ที่มีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี ไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

**สมมติฐานที่ ๒** พระสงฆ์ที่มีพรรษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

**สมมติฐานที่ ๓** พระสงฆ์ที่มีวุฒิกการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

**สมมติฐานที่ ๔** พระสงฆ์ที่มีวุฒิกการศึกษาทางธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

**สมมติฐานที่ ๕** พระสงฆ์ ที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

#### **๕.๑.๔ ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ยจังหวัดกาญจนบุรี**

การศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี กลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี สามารถสรุปได้ดังนี้

#### **ความคิดเห็นของพระสงฆ์เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี**

**๑. ด้านการจัดกิจการและรักษาสถาปัตยกรรม** พบว่า ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับขาดการบำรุงดูแลรักษาสสิ่งก่อสร้างต่างๆ ภายในวัดอยู่ในอันดับที่ ๑ มีจำนวน ๖๕ รูป รองลงมาคือ ขาดการบริหารจัดการศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยและกฎหมายเถรสมาคมอยู่ในอันดับที่ ๒ มีจำนวน ๖๓ รูป พระสังฆาธิการขาดความรู้ในการบริหารจัดการทรัพย์สินอยู่ในอันดับที่ ๓ มีจำนวน ๕๔ รูป และขาดแผนพัฒนาในการบริหารจัดการพัฒนาวัดที่ชัดเจนอยู่อันดับท้ายสุด มีจำนวน ๓๘ รูป

**๒. ด้านการบริหารและปกครอง** พบว่า ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับเจ้าอาวาสขาดการรับฟังข้อเสนอแนะของพระภิกษุ-สามเณร และบุคคลต่างๆ ในการบริหารจัดการวัดอยู่ในอันดับที่ ๑ มีจำนวน ๗๑ รูป รองลงมาคือ ขาดการประพฤติปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยอยู่ในอันดับที่ ๒ มีจำนวน ๖๘ รูป ขาดความรู้ความสามารถในเรื่องการปกครองอยู่ในอันดับที่ ๓ มีจำนวน ๖๔ รูป และขาดการคัดกรองผู้ที่เข้ามาอาศัยในวัดอยู่อันดับท้ายสุด มีจำนวน ๔๗ รูป

**๓. ด้านการศึกษาอบรมและสั่งสอน** พบว่า ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับพระภิกษุสามเณรไม่สนใจศึกษาเล่าเรียนนักธรรมและบาลีอยู่ในอันดับที่ ๑ มีจำนวน ๖๔ รูป รองลงมาคือพระภิกษุสามเณรบวชจำนวนน้อยลงและบวชไม่นานอยู่ในอันดับที่ ๒ มีจำนวน ๕๙ รูป ผู้ที่จะทำหน้าที่ในการอบรมพระภิกษุและสามเณร มีไม่เพียงพออยู่ในอันดับที่ ๓ มีจำนวน ๕๖ รูป และขาดแหล่งความรู้ข้อมูลข่าวสารด้านเทคโนโลยีภายในวัดอยู่อันดับท้ายสุด มีจำนวน ๕๑ รูป

**๔. ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล** พบว่า ปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับขาดความเอาใจใส่ในการให้ความสะดวกเท่าที่ควรอยู่ในอันดับที่ ๑ มีจำนวน ๖๗ รูป รองลงมาคือ ขาดการดูแลรักษาสถานที่ให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้อยู่ในอันดับที่ ๒ มีจำนวน ๖๑ รูป การติดต่อสอบถาม

ไม่ได้รับการตอบรับเท่าที่ควรอยู่ในอันดับที่ ๓ มีจำนวน ๕๔ รูป และการยืมสิ่งของภายในวัดยังไม่สะดวกเท่าที่ควรอยู่อันดับท้ายสุด มีจำนวน ๔๘ รูป

### **ความคิดเห็นของพระสงฆ์เกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอตำบามะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี**

**๑. ด้านการจัดกิจการและรักษาศาสนสมบัติ** พบว่า ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดูแลรักษาสาธารณสมบัติของวัดให้มีสภาพที่สมบูรณ์สวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อยอยู่ในอันดับที่ ๑ มีจำนวน ๖๘ รูป รองลงมาคือควรบูรณะและปฏิสังขรณ์ ศาสนสถานภายในวัดให้มีความเรียบร้อยสวยงามสม่ำเสมออยู่ในอันดับที่ ๒ มีจำนวน ๖๕ รูป ควรมีการปลูกฝังให้พระภิกษุสามเณรภายในวัดเกิดความเอาใจใส่ในการดูแลรักษาวัดอยู่ในอันดับที่ ๓ มีจำนวน ๕๖ รูป และควรปรับปรุงสภาพแวดล้อมของวัดให้มีความสงบร่มรื่นเหมาะแก่การปฏิบัติธรรมอยู่อันดับท้ายสุด มีจำนวน ๔๓ รูป

**๒. ด้านการบริหารและปกครอง** พบว่า ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสนับสนุนส่งเสริมภิกษุสามเณรภายในวัดให้มีการศึกษาในระดับสูงๆอยู่ในอันดับที่ ๑ มีจำนวน ๖๘ รูป รองลงมาคือ ควรดูแลด้านวัตรปฏิบัติของพระภิกษุสามเณรให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยอยู่ในอันดับที่ ๒ มีจำนวน ๖๓ รูป ควรสนับสนุนหรือส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรอบรมสั่งสอนธรรมะแก่ประชาชนอยู่ในอันดับที่ ๓ และสนับสนุนและส่งเสริมให้ลูกวัดมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวัดอยู่อันดับท้ายสุด มีจำนวน ๔๘ รูป

**๓. ด้านการศึกษาอบรมและสั่งสอน** พบว่า ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับควรมีการให้ขวัญและกำลังใจแก่ผู้สอนและผู้เรียนนักรธรรมและบาลีอยู่ในอันดับที่ ๑ มีจำนวน ๖๗ รูป รองลงมาคือ ควรส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนและนักเรียนเรียนธรรมศึกษาอย่างทั่วถึงอยู่ในอันดับที่ ๒ มีจำนวน ๖๓ รูป ควรให้วัดจัดการเรียนการสอนบาลีและนักรธรรมอย่างเป็นระบบอยู่ในอันดับที่ ๓ มีจำนวน ๕๗ รูป และวัดควรพัฒนาส่งเสริมด้านการศึกษามากกว่านี้อันดับท้ายสุด มีจำนวน ๕๑ รูป

**๔. ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล** พบว่า ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลมากที่สุดอยู่ในอันดับที่ ๑ มีจำนวน ๖๖ รูป รองลงมาคือ ควรจัดพระเจ้าหน้าที่ดูแลรักษาของใช้ต่างๆ ที่จะให้ชาวบ้านยืมอยู่ในอันดับที่ ๒ มีจำนวน ๖๑ รูป ควรจัดกิจกรรมเพื่อการสงเคราะห์ประชาชนในชุมชนอย่างสม่ำเสมออยู่ในอันดับที่ ๓ มีจำนวน ๕๔ รูป และควรจัดกิจกรรมเพื่อการสงเคราะห์ประชาชนในชุมชนอย่างสม่ำเสมออยู่อันดับท้ายสุด มีจำนวน ๔๙ รูป

#### ๔.๑.๕ แนวทางในการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี

ผลการวิจัยเกี่ยวกับแนวทางในการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี จากการสัมภาษณ์สามารถสรุปได้ดังนี้

๑. แนวทางในการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ยจังหวัดกาญจนบุรี ด้านการจัดกิจการและรักษาสถาบันสมบัติ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้กล่าวถึงแนวทางในการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี ด้านการจัดกิจการและรักษาสถาบันสมบัติว่า การบริหารจัดการวัดด้านการบำรุงรักษา วัด จัดกิจการและศาสนสมบัติส่วนใหญ่เจ้าอาวาสเป็นผู้ดูแลจัดการไปตามเหตุตามผล สิ่งใดที่มีข้อขัดข้องเกี่ยวกับการบริหารก็จะประชุมมีการแนะนำช่วยเหลือกัน โดยมีการทำความสะอาดและปรับทัศนียภาพภายในและรอบนอกบริเวณวัดให้มีความสวยงาม ร่มรื่น เพื่อให้วัดเป็นที่ที่ร่มเย็นสำหรับพระภิกษุ สามเณร และญาติโยมที่เข้ามาภายในวัด และมีการแบ่งสรรงบประมาณบางส่วนเพื่อใช้ในการจัดทำทะเบียนครุภัณฑ์ ซึ่งจะทำให้วัดทราบว่ามีครุภัณฑ์ใดบ้างภายในวัด รวมทั้งทราบว่ามีครุภัณฑ์ใดบ้างที่จะต้องจัดซื้อหรือจำหน่ายออกไป รวมถึงการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของวัดอย่างถูกต้อง และโปร่งใสสามารถตรวจสอบ

๒. แนวทางในการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี ด้านการบริหารและปกครอง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้กล่าวถึงแนวทางในการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี ด้านการบริหารและปกครองว่าการบริหารวัดจะต้องบริหารวัดแบบบูรณาการ โดยการเชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ ของวัดให้สอดคล้องกับการบริหารงานคณะสงฆ์และให้สอดคล้องสังคมปัจจุบัน เพื่อให้ภิกษุสงฆ์สามเณรที่อยู่ในวัดหรือในสังกัดปกครองปฏิบัติตามพระธรรมวินัย คำสั่งกฎหมายพระมหากษัตริย์ โดยนำแนวคิดหรือทฤษฎีมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการ พร้อมทั้งดูแลให้พระสงฆ์ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ควรมีการจัดประชุมอย่างน้อยเดือนละหนึ่งครั้ง เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องในการปฏิบัติงานและทำให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และควรมีการกระจายอำนาจการปกครองออกไปยังผู้ที่มีส่วนร่วมในการบริหารและการปกครอง เพื่อให้การบริหารและการปกครองมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๓. แนวทางในการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี ด้านการศึกษาอบรมและสั่งสอน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้กล่าวถึงแนวทางในการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรีว่า ปัจจุบันรัฐบาลหันมาสนับสนุนการศึกษาของคณะสงฆ์ทุกรูปแบบ ทั้งการศึกษาระบบนักธรรมและบาลี และการศึกษาระบบใหม่ในรูปแบบของมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยเฉพาะในมหาวิทยาลัยสงฆ์นั้นทางรัฐบาลมุ่งจัดการศึกษาอย่างบูรณาการทั้งทางโลกและทางธรรม โดยให้การรับรองวิทยฐานะและสถานภาพของมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งแล้ว โดยให้การสนับสนุนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม แผนกบาลีและทางโลกแก่พระภิกษุ-

สามเณรอย่างเต็มความสามารถ และคณะสงฆ์ควรมีนโยบายเกี่ยวกับการติดตามและประเมินผล การศึกษาพระปริยัติธรรมอย่างชัดเจน โดยส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนนักธรรมภายในวัด และสนับสนุนให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถขึ้นมาเป็นครูสอนนักธรรม เพื่อให้พระภิกษุ-สามเณรมี ความรู้ทั้งทางธรรมและทางโลกสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่สนับสนุนและเมื่อพระภิกษุ- สามเณรลาสิกขาไป จะได้นำความรู้ไปดำรงชีวิตในสังคมได้

๔. แนวทางในการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัด กาญจนบุรี ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้กล่าวถึงแนวทางในการ บริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี ด้านการให้ความ สะดวกในการบำเพ็ญกุศลว่า การให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล ถ้าไม่ขัดต่อพระธรรม วินัยหรือศีลธรรม การบำเพ็ญกุศลข้อนี้สำคัญมาก อยากให้ช่วยกันให้คำแนะนำแก่พุทธบริษัทในวัน สำคัญทางศาสนา การให้ความช่วยเหลือกิจกรรมด้านสาธารณประโยชน์ต่างๆ การบำรุงรักษาวัสดุ ครุภัณฑ์ การดูแลรักษาอาคารสถานที่ เช่น ศาลา เมรุเผาศพ ให้พร้อมใช้งาน ประเด็นเหล่านี้สำคัญ เจ้าอาวาสควรให้ความสำคัญ โดยการกำกับดูแลให้พระภิกษุ สามเณร ช่วยกันรักษาความสะอาด เสนาสนะและบริเวณสถานที่ต่างๆ ภายในวัดอยู่เสมอ เพื่อให้วัดมีความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงาม และควรให้ความสะดวกแก่พุทธศาสนิกชนที่มีร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา และการ บำเพ็ญบุญบำเพ็ญกุศลของพุทธศาสนิกชนในโอกาสต่างๆ

## ๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัด กาญจนบุรี ตามขอบเขตการวิจัยทั้ง ๔ ด้าน สามารถสรุปได้ดังนี้

๑. ด้านการจัดกิจการและรักษาศาสนสมบัติ ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการวัดของ เจ้าอาวาส ในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี ด้านการจัดกิจการและรักษาศาสนสมบัติ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๓.๘๔๒ เมื่อพิจารณาในแต่ละรายการ พบว่า พระสงฆ์มีความ คิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี อยู่ใน ระดับมากทุกประเด็น โดยประเด็นที่มีความความคิดเห็นสูงสุด คือ มีการจัดการควบคุมสิ่งปลูกสร้าง ภายในวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อย มีค่าเฉลี่ย ๔.๐๖๐ ปัญหาและแนวทางในการบริหารจัดการวัด ของเจ้าอาวาส ได้แก่ ขาดการบำรุงดูแลรักษาสิ่งก่อสร้างต่างๆ ภายในวัด ขาดการบริหารจัดการศาสน สมบัติของวัดให้เป็นไปตามพระธรรมวินัยและกฎหมายอาญา ปญหาเรื่องความสะอาดภายในวัด หรือบริเวณรอบนอกของวัด แนวทางแก้ไขควรดูแลรักษาสาธารณสมบัติของวัดให้มีสภาพที่สมบูรณ์ สวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อย ควรบูรณะและปฏิสังขรณ์ศาสนสถานภายในวัด ควรมีการปลูกฝังให้

พระภิกษุสามเณรภายในวัดมีความเอาใจใส่ในการดูแลรักษาวัด ปรับปรุงสภาพแวดล้อมของวัดให้มีความสงบร่มรื่น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมมสุโข (พรสุทธิชัยพงศ์)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า พระภิกษุและสามเณร มีทัศนคติต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรีโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระภิกษุและสามเณรมีทัศนคติต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรีอยู่ในระดับมากทุกด้าน ปัญหาและแนวทางในการบริหารงานของเจ้าอาวาส ได้แก่

๑) ด้านการบำรุงรักษาวัด จัดกิจการและศาสนสมบัติ วัดในจังหวัดนนทบุรีส่วนใหญ่ไม่มีการจัดทำทะเบียนครุภัณฑ์ ปัญหาเรื่องความสะอาดภายในวัด หรือบริเวณรอบนอกของวัด และ บางวัดมีโบราณสถานโบราณวัตถุที่มีสภาพทรุดโทรม แนวทางแก้ไขปัญหาคือ จัดสรรงบประมาณบางส่วนเพื่อใช้ในการจัดทำทะเบียนครุภัณฑ์ การจัดทำมีการทำความสะอาดและปรับทัศนียภาพภายในและรอบนอกบริเวณวัดให้มีความสวยงาม ร่มรื่นตลอดจนการซ่อมแซมโบราณสถานและโบราณวัตถุ

๒) ด้านการบริหารและการปกครอง ระยะเวลาในการประชุมแต่ละครั้งห่างกันนานเกินไป และบางวัดมีการรวมศูนย์กลางการปกครองไปที่เจ้าอาวาสเพียงผู้เดียว ทำให้ในบางครั้งการดูแลอาจไม่ทั่วถึงเท่าที่ควร แนวทางแก้ไขปัญหาคือ ควรมีการจัดประชุมอย่างน้อยเดือนละครั้ง และควรมีการกระจายอำนาจการปกครองออกไปยังผู้ที่มีส่วนร่วมในการบริหารและการปกครอง

๓) ด้านการศึกษา อบรมและสั่งสอน ผู้ที่จะทำหน้าที่ในการอบรมพระภิกษุ และสามเณร มีไม่เพียงพอ และไม่มีการอบรมครูพระ ทำให้เกิดการขาดแคลนครูพระที่จะทำหน้าที่ในการสอนหนังสือทั้งในแผนกบาลีและแผนกธรรม ควรส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนการสอนนันทกรรมภายในวัด และควรสนับสนุนให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถขึ้นมาเป็นครูสอนนันทกรรม และควรจัดให้มีการอบรมครูพระทุก ๖ เดือน

๔) ด้านการให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศล การติดต่อบางครั้งไม่สะดวก การจัดกิจกรรมไม่ทั่วถึง พิธีกรหรือมัคทายก บางวัดยังทำหน้าที่ได้ไม่สมบูรณ์และไม่ถูกต้องตามรูปแบบประเพณี และสถานที่จอดรถภายในวัดคับแคบจนเกินไปทำให้ญาติโยมที่มาติดต่อหรือมาทำบุญที่วัดเกิดความไม่สะดวก แนวทางแก้ไขปัญหาคือ ควรมีการจัดตั้งหน่วยงานหรือสำนักงานและจัดให้มีผู้รับผิดชอบ ควรมีการจัดอบรมพิธีกรในจังหวัดเพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้องและเป็นรูปแบบเดียวกัน และควรจัดให้มีสถานที่จอดรถอย่างเพียงพอเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ญาติโยมที่มาทำบุญหรือติดต่อในการบำเพ็ญกุศลต่างๆ<sup>๑</sup>

<sup>๑</sup>พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมมสุโข (พรสุทธิชัยพงศ์), “ประสิทธิภาพการบริหารงานของเจ้าอาวาสในจังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

**๒. ด้านการบริหารและการปกครอง** ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี ด้านการบริหารและการปกครองโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๓.๗๕๐ เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็น พบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี อยู่ในระดับมาก ๕ ข้อ และอยู่ในระดับปานกลาง ๑ ข้อ โดยประเด็นที่มีความความคิดเห็นสูงสุด คือ จัดระบบการบริหารกิจการภายในวัดและจัดให้มีบุคลากรรับผิดชอบตามความรู้และความสามารถ มีค่าเฉลี่ย ๔.๐๗๒ ปัญหาและแนวทางในการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ได้แก่ ขาดการรับฟังข้อเสนอแนะของพระภิกษุ-สามเณร และบุคคลต่างๆ ในการบริหารจัดการวัด ใช้พระเดชในการปกครองมากกว่าพระคุณ ขาดความรู้ความสามารถในเรื่องการปกครอง ผลการทดสอบสมมติฐานโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พระสงฆ์ที่มี อายุ พรรษา วุฒิการศึกษานักธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี ไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ แนวทางแก้ไขควรสนับสนุนส่งเสริมภิกษุภายในวัดให้มีการศึกษาในระดับสูงๆ เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการบริหารวัด ควรจัดทำระบบสารสนเทศเพื่อใช้ในการบริหารจัดการวัดอย่างต่อเนื่อง และสนับสนุนและส่งเสริมให้ลูกวัดมีส่วนร่วมในการบริหารวัด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูวิธานกิจโกศล (โสภณ สารโท)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี” ผลการวิจัยพบว่า

๑) บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีทั้ง ๒ ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีในด้านการจัดการปกครองภายในวัด และการจัดกิจกรรมเพื่อชุมชนอยู่ในระดับมาก

๒) บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคลโดยรวม กลุ่มตัวอย่างที่มีวุฒิการศึกษาเปรียญธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีแตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพอายุ จำนวนพรรษา วุฒิการศึกษาสายสามัญ วุฒิการศึกษานักธรรมต่างกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรีไม่แตกต่างกัน

๓) ปัญหาส่วนใหญ่ของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี คือเจ้าอาวาสรุ่นใหม่ยังขาดประสบการณ์ในการพัฒนาวัดและขาดบุคลากรที่มีความสามารถในการพัฒนาวัด ตลอดจนไม่มีหน่วยงานที่รองรับการทำงานอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น พระสังฆาธิการของวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี ควร

มีการเพิ่มบุคลากรให้เพียงพอและส่งเสริมปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ให้มากยิ่งขึ้น และควรมีการกระจายอำนาจหน้าที่การปฏิบัติงานอย่างเหมาะสม<sup>๒</sup>

**๓. ด้านการศึกษาอบรมและสั่งสอน** ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี ด้านการศึกษาอบรมและสั่งสอนโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๓.๘๑๓ เมื่อพิจารณาในแต่ละประเด็นพบว่า ทุกรายการมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก โดยประเด็นที่มีความความคิดเห็นสูงสุด คือ มีการอบรมสั่งสอนพระภิกษุสามเณรให้รู้จักวิธีการเผยแผ่ธรรมโดยการจัดให้มีการเทศน์ มีค่าเฉลี่ย ๔.๐๐๖ ผลการเปรียบเทียบโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี แตกต่างกันมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นการยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระสงฆ์ที่มี อายุ พรรษา วุฒิการศึกษานักธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี ไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระสมุทรสนทยา มหัพโล (มณีนัน)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ๑) ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน ๒) ผลการเปรียบเทียบระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า สถานภาพส่วนบุคคลในด้าน อายุ พรรษา วุฒิการศึกษา สามัญ และวุฒิการศึกษานักธรรม มีผลทำให้ความคิดเห็นของพระสงฆ์ที่มีต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี โดยภาพรวม ไม่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนสถานภาพส่วนบุคคลในวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม มีผลทำให้ความคิดเห็นของพระสงฆ์โดยภาพรวม แตกต่างกันมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นการยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้<sup>๓</sup>

**๔. ด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล** ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรีด้านการให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศลโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๓.๗๘๐ เมื่อพิจารณาในแต่ละ

<sup>๒</sup>พระครูวิธานกิจโกศล (โสภณ สารโท), “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารงานวัดพัฒนาตัวอย่างในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

<sup>๓</sup>พระสมุทรสนทยา มหัพโล (มณีนัน), “การประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดในอำเภอเมืองเพชรบุรี จังหวัดเพชรบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕).

รายการพบว่า พระสงฆ์มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี ในระดับมาก ๕ ข้อ และอยู่ในระดับปานกลาง ๑ ข้อ โดยประเด็นที่มีความความคิดเห็นสูงสุด คือ การให้คำแนะนำแก่พุทธบริษัทเมื่อปฏิบัติกิจกรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนา มีค่าเฉลี่ย ๔.๒๓๐ ผลการเปรียบเทียบโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พระสงฆ์ที่มีวุฒิการศึกษาสามัญต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี แตกต่างกันมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นการยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระสงฆ์ที่มี อายุ วุฒิการศึกษาทางธรรม ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี ไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูไพโรจน์สารคุณ (สุเทพ งามละมัย)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี” ผลการวิจัยพบว่าเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี มีทักษะการบริหารจัดการวัดโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้วมีทักษะการบริหารจัดการวัดอยู่ในระดับมากทุกด้าน<sup>๕</sup>

การเปรียบเทียบทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า พระสงฆ์มีทักษะแตกต่างกันตามพรรษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนพระสงฆ์ที่มีอายุ และระดับการศึกษานักธรรมต่างกัน มีทักษะไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

แนวทางในการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี พบว่า การพัฒนาทักษะด้านต่างๆ ของเจ้าอาวาสจำเป็นที่จะต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ในการส่งเสริมหรือจัดให้มีการสัมมนาทางวิชาการ การแลกเปลี่ยนทางความคิด ตลอดจนส่งเสริมและสนับสนุนในด้านงบประมาณบุคลากร เทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อเปิดโอกาสให้เจ้าอาวาสสามารถเข้าถึงวิทยาการสมัยใหม่ ข้อมูลข่าวสาร และเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้ง่ายขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนาวัดมีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น อันจะส่งผลให้เกิดความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาสืบต่อไปในอนาคต

---

<sup>๕</sup>พระครูไพโรจน์สารคุณ (สุเทพ งามละมัย), “ทักษะการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในอำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

### ๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตอำเภอด่านมะขามเตี้ย จังหวัดกาญจนบุรี มีข้อเสนอแนะที่มาจากผลการวิจัย สามารถสรุปได้ดังนี้

#### ๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) คณะสงฆ์ควรมีการกำหนดนโยบายการบริหารจัดการวัด ให้มีการวางแผนในการบริหารจัดการและพัฒนาวัดอย่างเป็นรูปธรรม

๒) สำนักงานพระพุทธศาสนาควรจัดอบรมหรือจัดสัมมนาให้แก่พระสงฆ์การระดับเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส เพื่อเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการวัด

๓) หน่วยงานราชการ คณะสงฆ์ควรร่วมมือในการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมวิชาชีพให้กับประชาชน

๔) คณะสงฆ์ ควรมีการสรุปการบริหารจัดการวัดเปิดเผยต่อสาธารณะ เปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบความโปร่งใสของการบริหารจัดการวัด

#### ๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) เจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน คณะกรรมการวัด ควรมีการประชุมร่วมกันเป็นประจำเพื่อร่วมกันหาแนวทางในการบริหารจัดการวัด

๒) เจ้าอาวาสควรให้การสนับสนุนการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม-บาลี และทางโลกแก่พระภิกษุสามเณรอย่างเต็มความสามารถ

๓) เจ้าอาวาสควรจัดการประชุมพระภิกษุสามเณรในวัดอย่างสม่ำเสมอ เพื่อคอยดูแลควบคุม และเพื่อความสามัคคีภายในวัด

๔) เจ้าอาวาส ควรออกกฎระเบียบภายในวัด เพื่อให้พระภิกษุสามเณรปฏิบัติตาม

#### ๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรศึกษาเรื่องคุณลักษณะหรือภาวะผู้นำ ทักษะการบริหารจัดการ และปัจจัยที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการบริหารจัดการวัด

๒) ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยที่ส่งเสริมการบริหารจัดการวัดที่มีขนาดต่างกัน

๓) ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาปัญหาเชิงลึก ด้วยการศึกษาวิจัยในเชิงคุณภาพ เพื่อพัฒนาศักยภาพการบริหารจัดการวัด